

Валентина ЧІСТЯКОВА,
вчитель-методист спеціалізованої школи № 102 м. Києва

Малюємо словом літо (Інтегрований урок у 2 класі)

Естетичне виховання починається там, де вчитель і діти розуміють природу, відчувають її красу. Замишування породжує зацікавленість, а зацікавленість — це стежка до допитливості, допитливість — дорога до знань. Мудрі слова В.Сухомлинського допомагають навчати і виховувати дітей у світі краси, гри, казки, музики, малюнка, фантазії та творчості. Тому кожному вчителю початкових класів доцільно систематично проводити інтегровані уроки, які вдало можуть об'єднати зміст кількох навчальних предметів навколо однієї теми.

Найголовніше на уроці в початковій школі виграти час. Не гаяти ні хвилини, навіть відпочивати зацікавлено. Більшість дітей активно, повноцінно відпочиває улітку. Тому з метою збереження та закріплення отриманих ними шкільних знань достатньо придумати для учнів цікаві завдання на літо.

Зокрема, спостерігати за дивними в природі явищами і записувати або замальовувати найцікавіше. За можливості, все це фотографувати.

Логічним завершенням цього є проведення на початку навчального року інтегрованого уроку "Малюємо словом літо" у 2 класі. Для успішного його проведення важливо заздалегідь накопичувати дитячі враження, активізувати їхні мовлення та уяву. Методи і прийоми роботи вже знайомі учням, тому урок наповнюється художніми, поетичними і прозовими творами. Звучить музика, школярі працюють творчо індивідуально, а також у групах, збагачують словниковий запас. На всіх етапах уроку постійно звучать активізуючі запитання: "Чому?", "Яка ваша думка?", "Чи ви подібне бачили?", "Які почуття викликають у вас рядки віршів?" тощо. Після цього заняття, коли достатньо попрацювали над

художніми творами та збагаченням мовлення, щоб більше все запам'яталося, бажано провести урок з розвитку мовлення, написавши твір про літо, а також урок образотворчого мистецтва на тему "Яскраве літо". Доцільно підготувати позакласний захід "Свято квітів".

Треба завжди пам'ятати, що дитина повинна сміятися і мріяти. Це для неї природно. А дорослі часто про це забувають. Діти — це не машини для запам'ятовування. Необхідно систематично підтримувати в них любов до природи та всього живого, а також виховувати бажання бути цікавими, гарними і добрими людьми.

Наводимо приклад уроку, що об'єднує предмети: читання, природознавство, трудове навчання.

Тема. Читання. Малюємо словом літо.

Природознавство. Спостереження за літніми змінами в природі.

Трудове навчання і технічна праця. Виготовлення поробок з природного матеріалу.

Мета. Читання. Вчити дітей бути спостережливими в сприйнятті літнього пейзажу. Передавати кольори літа за допомогою художнього слова. Збагачувати словниковий запас емоційними словами та образами. Ознайомити з різноманітними поетичними творів про літо, вдосконалювати навички вільного і виразного читання.

Природознавство. Навчити зіставляти свої спостереження за змінами у природі з літературними, збагачувати словниковий запас краєзнавчої тематики.

Трудове навчання і технічна праця. Навчити виготовляти поробки з природного матеріалу. Виховувати охайність і уміння працювати у колективі.

Обладнання: зразки поробок із природного матеріалу, гербарії, фотографії, малюнки. Творчі роботи дітей, які вони створили за літні канікули.

Хід уроку

I. Організація класу.

Задзвеніли шкільні дзвіночки,
Вас парт чекають рядочки.
Скоріше за парти сідайте
І тему уроку читайте.

II. Створення сприятливої атмосфери.

Клас прикрашений за літніми мотивами. Звучить музика (П.І. Чайковський, "Пори року. Літо").

Вчитель. Заплющіть очі і уявіть собі найкращий день під час відпочинку. А тепер на рахунок три розплющіть їх і послухайте мене.

III. Мотивація навчальної діяльності. Визначення теми і мети уроку.

Вчитель. Як багато нам дає рідна природа! Є у ній така пора року, яка приваблює нас розмаєм барв, звуків, пахощів. Вона дзвінка, голосиста, духмяна, смачна. Які слова вам підказали, про яку пору року ми будемо говорити?

Так, про літо. А з чого починається літо?

Діти. Літо починається з канікул, зі справжнього тепла, з моря квітів, зелені, співів пташок тощо. (Діти діляться враженнями, пережитими за літо).

IV. Розширення, поглиблення читацького досвіду учнів.

Вчитель. Ось послухайте, як про літо розповів Ю. Старостенко.

Літо прийшло

Скажіть, ви не знаєте, чому це небо стало таке синє-синє, а хмарки в ньому пливуть такі біленькі-біленькі? Чому так раненько прокидається сонечко, а коли настає йому час іти на спочинок, то ніяк не хоче лягати в свою колицку? Чому в нічному небі так мерехтять зорі, а місяць так пильно розглядає себе в тихому дзеркалі ставка? Чому крізь густу стіну хлібів так ласкаво усміхаються сині очі волошок? Чому важкий сердитий джміль так низько хилить до землі солодку голівку конюшини? Чому?

— Як би ви відповіли? Так, ваші відповіді збігаються з відповіддю автора:

Літо прийшло!

— Зверніть увагу, які слова використав автор, щоб підкреслити жвавість і красу цієї пори року.

1. Поетична сторінка.

Вчитель. А ось так поети бачать літо. Пригадаймо, як поети змальовують картини природи? (Поет малює словами, щоб виразно прочитати вірш, треба думками "побачити" ці картини).

— Я прочитаю вірш М. Рильського, а ви спробуйте намалювати в уяві картини.

Пчїлки золотисті	Роси перлисті
В квітах літають,	З трав опадають.

З золота зіткане
Сяєво лється,
Ліс в нім купається,
Листя сміється.

В шатах зелених
Вийшла дівчина.
В косах студені
Роси — перлини.

В квітках барвистих
Дівчина сяє,
В оченках чистих
Сонечко грає.

З тих оченяток
Сяєво лється.
Дівчина літом
Веселим зоветься.

2. Літо — художник "Гостре око".

Вчитель. Які кольори несе з собою літо? (Золотисті, барвисті, сонячні, теплі, соковиті, веселі тощо).

— А найбільше на художній палітрі літа — зеленого. А скільки відтінків зеленого ви бачили в лісі, парку, саду? (Зелений, яскраво-зелений, салатовий, темно-зелений, смарагдовий, яблучний, ясно-зелений, бірюзовий тощо).

Яснобарвна зелень: акація, яблуня, верба, береза, ясен, горобина.

Темноколірна зелень: ялина, сосна, липа, бузина, клен, вільха, тополя, дуб, в'яз, бузок.

— А яке розмаїття форм у літній природі! Ось що помітило гостре око В. Кочевського.

На сосновому узліссі
Ген за сосною-матір'ю нагору
Кудлаті, круглі сосонки біжать,
Немов поважна ведмедиха з бору,
Веде своїх маленьких ведмежат.

3. Маленькі розвідники.

Вчитель. А що ви знаходили цікавого в лісі?

Діти. Корінці, схожі на дивних тварин, прозорі парашутики від кульбабки, павутиння, ніби повітряний замок, гніздо, схоже на рукавичку, тощо.

Вчитель. Є про ці дива і вірші.

Лісове коріння

Яке химерне лісове коріння!
Попід ногами скрізь його сплетіння.
Ось корінець, мов каченя бокате:
Є вічка, дзьоб, кумедні ноженята.
А цей — мов равлик, цей, немов лисиця.
Цей випуклий — смішна залітна птиця.
Так можна цілий день ходити у діброві
І зустрічати постаті казкові.

В. Ткаченко

— Відтворіть тепер для інших своєрідність цієї краси: складіть невеличкі віршики, починайте так:

Корінець, мов віслучок...
Повітряна хатка немає замків...
Павутинка гойдає перлинку...

Варіанти дітей:

Корінець, мов віслучок,
Вперто виглядає.
Він нав'ючив би мішок,
Так ніжка не пускає.

Повітряна хатка не має замків:
Летить, куди хоче,
Висить, де захоче,
І лісову казку складає охоче.
Павутинка гойдає перлинку,
Перлинку-росинку,
Маленьку дитинку.

Вчителю. А ще ліс має велику аптеку – "лісову".
– Які лікарські трави ви зустрічали на галявинах? (Кропива, конюшина, ромашка, подорожник, горицвіт, звіробій, материнка, календула).

– Хто може розповісти про ці рослини?

4. Статистичне бюро.

Вчителю. Розкажіть, хто із вас за чим або за ким спостерігав улітку.

Діти. За мешканцями лісу, степу, водойми, саду тощо.

Гра: "Хто більше знає про цю комаху, пташку, квіточку тощо".

5. Хоровод літніх квітів ("Мозковий штурм").

Вчителю. Наші спогади про літо добігли туди, де можна водночас зустріти безліч кольорів у розмаїтті квітів і рослин. (Малюнок літньої галявини без квітів).

– Як же так, а де ж вони? Подобається вам галявина без них? Пригадаймо, які квіти цвітуть улітку і заповнимо нашу імпровізовану галявинку.

– Які кольори можна зустріти на лузі? (Червоні, сині, жовті, білі, рожеві...).

– Як сказати одним словом? (Різнобарвні).

– Ось, що помітив В.Бичко.

На луках від цвітінь-краси
Червоно, синьо, жовто, біло.
Палають крапельки роси,
Немов їх сонце запалило...

– Відгадайте загадки. Знайдіть квіточку-відгадку і заповніть галявинку.

Горів у траві росистий
Ліхтарик золотистий.
Світив – і враз потух.
Перетворився він на пух.

(К у л ь б а б а)

Асоціації. Що нагадує галявинка, вкрита жовтими квіточками? (Ніби курчата розбігалися від мами квочки).

Виросли на лузі
Сестрички маленькі.
Очки – золоті,
А вії біленькі.

(Р о м а ш к и)

– Що нагадує галявинка, вкрита білими квіточками? (Ніби зима пожартувала з літом і ненароком розсипала сніжок).

На просторах поля золотого
Сині зірочки тремтять.

Мов шматочки неба голубого,
Виграють, виблискують, горять.

(В о л о ш к и)

– На що схожі волошки на зеленому лузі? (На голубі прозорі літні ручаї, що загубилися в літній траві).

Стебельце – шершава драбинка,
У середині – чорна вуглинка,
Пелюстки блискучі, як лак.
Це квітує червоний...

(М а к)

– А що нагадує мак у траві? (Ніби соковиті яблучка хтось розсипав у траві).

6. Гра "Чарівні барви лугу" (фізкультхвилинка).

Діти розподіляються на групи, кому який колір до вподоби, вибирають хусточки цього кольору і тримають біля себе. Називають себе квіточкою, яка більше сподобалась.

Білий: ромашка, королиця, дзвіночки...

Рожевий: зозулинець, смолка, польова гвоздика...

Жовтий: кульбаба, гусяча лапка, луговий чай...

Синій: конюшина, дзвоник, мишачий горошок, волошка...

Червоний: мак...

Вчителю. А тепер "Луговий театр". Визначає мось з режисером цього дійства. Він називає колір, і діти піднімають вгору руки з хусточками відповідного кольору. Ось галявинка біленька, жовтенька, червона тощо, а ось і різнокольорова. (Всі підняли хусточки вгору).

– А як зміниться, заграє наш лужок, коли ми підніmemo хусточки вгору. Ось подув вітерець, і квітки коливаються, ніби хвилячки, міняємо кольори за відповідною командою.

7. Квіткова психологія.

Вчителю. Як ви гадаєте, чи є у квітів характер? Чи залежить характер квіточки від її кольору? (Можна пофантазувати: кульбаба – жовта, золота, пухнаста, м'якенька). Всі дуже радіють, коли на початку літа галявини вкриті ними – мабуть, вони лагідні, веселі, кумедні. Чому кумедні? А ви бачили, як виглядають вони, коли раптово сховається сонечко? Придивіться!

– Червоні квіти – яскраві, сильні, рішучі, святкові, горді.

– Білі квіти – ніжні, тендітні, чисті, лагідні, загадкові.

– А скільки можна дібрати порівнянь: Що нагадує нам квіточки? (Зірочки, клаптики неба, вогники, очка, свічку, дзвіночки, парасольку тощо).

У квітів сьогодні свято.

Чуєте пахощі в нашім дворі?

Квіти розквітли в ранковій порі.

Тут на світанку сам дощик ходив,

Білу лілею від сну розбудив.

М. Познанська

V. Розвиток діалогічного мовлення.

Вчитель. Мабуть, дуже часто ви чули гарну ліричну пісню "Чорнобривці". Прослухайте її (звучить знайома мелодія). Ці квіти наче ввібрали в себе спеку пізнього літа. Яскраві суцвіття виграють у промінні сонця всіма відтінками лимонних, золотаво-жовтих, оранжевих, цегляно-червоних, червоно-коричневих барв. Тому їх іще називають жовтяками, а завдяки махровим, повним суцвіттям —повняками, шапочками, оксамитками. Але найпоширеніша назва — чорнобривці.

— Зараз виберіть собі пару і підготуйте діалог. Коли читатимете, зверніть увагу на запитання, яке літо?

З творчістю Зірки Мензатюк діти заздалегідь ознайомлені.

Чорнобривець

— Паничику чорнобривчику, чом не виростаєш?

— Я расту, расту — у висоту, корінь — у глибину, в чорну землю, в холодну воду, що рідним голосом говорить.

— Паничику чорнобривчику, а вже літо рум'яне!

— Ще почекаю, не зацвітаю: ще тому літowi немає краю!

— Паничику чорнобривчику, а вже літо медове!

— Ще я розкушуся, розгуляюсь, піду квітником, як козак наприсядки, зеленим чубом розмаю!

— Паничику чорнобривчику, а вже літо серпневе! Пшеницю жне, снопи кладе, палке, жарке, від сонця аж руде!

— То ось же мій цвіт на обжинковий віночок. Цвіт смагливий, кароокий; скільки в небі зірок, стільки в мене квіток!

— Паничику чорнобривчику, пізня осінь морозом пахне!

— Вищий мене на сорочці чорнобривими нитками: темними, як ніч, і червоними, як літо. Буду тобі коло серця процвітати.

Діти визначають найкращих читачів.

VI. Творча стежка.

1. Літній довідник.

Група дітей спостерігала дуже уважно за комахами. Ці спостереження ми використаємо, коли будемо складати оповідання про літо на уроках розвитку мовлення. А поки що придивіться до світу комах: усе там рухається, поспішає. Візьміть хоча б мурах: маленькі, кумедні, чорненькі, руді, цікаві, дивні, кусючі, працьовиті, дружні.

— Та хіба тільки це? Прочитаймо про світ комах, який побачив і записав Нікола Таксворт — "Комахи". Після того, як ми прочитаємо, скажіть, яких комах побачив письменник?

— Жуки є різні за формою, розмірами й кольорами. Є тропічний черепашковий жук, "рубіновий жук", блискучий золотистий жук.

— Сонечко — це маленький жук із цяточками. У джмеля волохатий смугастий тулуб. Він голосно гуде, перелітаючи з квітки на квітку.

— Коніки живуть у високій траві. Більшість нічних метеликів удень відпочиває, а вночі літає. Мурашки живуть великими групами в мурашниках. Оси мають сильні лапи й дуже міцні щелепи. Бабки стрімко літають навколо озер і струмків.

— (Жуки, сонечко, джміль, коніки, метелики, мурашки, осі, бабки).

— Які слова підкреслюють їхню красу?

— Які слова підкреслюють їхню активність, життєдіяльність?

— Слово надається учням-консультантам. Яку "криницю легенд" вони зібрали за літо? (Діти читають наукові, цікаві та фантастичні повідомлення про життя і назви комахок). Повідомляють про прикмети літа.

2. Дитяча поетична сторінка.

Вчитель. Ви вже володієте секретами віршування. Розподіліться на групи і складіть свої вірші про різних комахок. А ось як написав про жука Володимир Лучук.

Чорний жук,
Чорний жук
Очима блима,
Чує кроки
За плечима.
Дуже хороше йому
По землі ходити!
Він не хоче,
Чуєш, хлопче, у коробці жити!

— Де можна зустріти комахок? Яку роль відіграють комахки в природі та житті людини? Чому цвіркун зелений? Чи бувають цвіркуні іншого кольору? Яких комахок можна зустріти на лузі? Яких більше? Як вони пристосувалися до життя на лузі? тощо.

— До нашої прогулянки приєднався поет Микола Сингаївський, щоб запросити нас на незвичайний концерт, адже ми гарно попрацювали.

Лісові голоси

Я ходив сьогодні в ліс,
З лісу казочку приніс,
Розповім про голоси,
Що дарують нам ліси.
Там шишкар:
Ці-ку, ці-ку!
Оселився в сосняку.
А в березині, здається,
Вивільга сміється:
Ів-оло, ів-оло!
Літо щедро зацвіло.
Стихнув дятел-трудоївник,
Слухав жалібний він крик.
Сойка синьокрила
Всіх перекривила.

– А ви голоси яких пташок чули? Чи вдалось вам їх впізнати? Зараз я ввімкну вам запис голосів пташок, ми повернемося на літню галявину, зручно влаштуємось і із дивовижних корінців, які ви зібрали влітку, створимо своїми руками лісовиків.

3. Лісова майстерня. (Діти знову розташовуються по групах за бажанням).

Повторення правил безпеки під час роботи з ножицями, практичне виконання роботи.

4. Виставка робіт.

Фотографування найкращих виробів. Діти, за бажанням, обмінюються своїми поробками.

VII. Підсумок уроку.

В ч и т е л ь. Отже, ліс улітку вражає особливою красою. Він сповнений різних див і таємниць. Наче жива істота, ліс "дихає", і "говорить", і "співає". Що сталося б з красою землі, якби зникли ліси?! Тож складемо разом із Марією Познанською глибоку подяку творцям земного дива, разом скажемо:

Спасибі людям, що зростили ліс:

За всі дуби, ялини в пишнім гіллі.

І за красу отих зелених кіс,

В яких стоять гнучкі берізки білі.

Коли б не ліс, не знали б ми про те,

Що є фіалка й пролісок на світі...

Як в травні там конвалія цвіте –

Найкраща, найніжніша поміж квітів.

Від суховіїв сохнула б земля,

Була б вона подібна до пустелі.

А ліс накличе хмару на поля –

Дощі проллються весняні, веселі.

Поглянь на поле – красень урожай!

І ліс, немов стіна, понад рікою.

В зелене клечання убравсь наш край, –

Радіє серце від краси й спокою.

Спасибі ж людям, що зростили ліс:

За всі дуби, ялини в пишнім гіллі.

І за красу отих зелених кіс,

В яких стоять гнучкі берези білі.

– Що вам сподобалося на уроці?